

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Alkalmazott Nyelvészet Program**

Szoták Szilvia

**MAGYAR NYELV ÉS MAGYAR NÉPCSOPORT
BURGENLANDBAN**
Nyelvi tájképek vizsgálata a többnyelvűség kontextusában

PhD-értekezés tézisei

**Témavezető:
Dr. habil. Nádor Orsolya
egyetemi docens**

**Pécs
2016**

1. A disszertáció témája, célkitűzései és terepe

A disszertációmban az ausztriai Burgenland autochton magyar népcsoportjának nyelvi helyzetével, annak főképp szociolingvisztikai szempontú bemutatásával foglalkoztam a nyelvi tájképek (linguistic landscape) vizsgálatára alapozva: egy másfél évtizedes terepgyakorlat tapasztalatait összegeztem, amelyből körülbelül három évet fordítottam a nyelvi tájképek tanulmányozására.

A fenti cél megvalósításakor abból indultam ki, hogy az egyik legkisebb Kárpát-medencei szórvány¹ nyelvhasználati kérdéseinek vizsgálatához szükséges egy olyan értelmezési keret, amely szerint bármely közösség nyelvi viselkedése csak az őt körülvevő szociokulturális környezet ismeretében értelmezhető (Haugen 1972).

Alapvetőnek tekintetem Spolsky (2004) azon megállapítását, hogy egy állam vagy más politikai, társadalmi egység nyelvpolitikáját akkor vizsgálhatjuk meg a legalaposabban, ha az elemzést az összetett nyelvi helyzet feltárásával kezdjük. A disszertációmban részletesen ismertettem Ausztria kisebbségpolitikai, oktatáspolitikai irányelveit, a kisebbségi jogok, az osztrák népszámlálások struktúráját és koncepcióját és a társadalomban jelen levő nyelvi ideológiákat annak érdekében, hogy a makrotársadalmi környezet ismeretében megfelelő kontextusba tudjam helyezni a burgenlandi magyarság környezetében jelenlévő nyelvi tájképek rendszerét.

A nyelvi tájkép kutatása a '90-es évektől kezdődően egyre nagyobb érdeklődést váltott ki a szociolingvisztikában (Landry – Bourhis 1997: 23–49). A nyelvi tájkép definícióját a Landry – Bourhis szerzőpáros alkotta meg (Landry – Bourhis 1997: 25), ők használták ugyanis a nyelvi tájkép terminust először a köztéren megjelenő feliratokra (kereskedelmi táblák, feliratok, helységnevtáblák, utcatáblák, stb.).

Az elmúlt két évtizedben a nyelvi tájképek kutatása felgyorsult, és témájában kiszélesedett. Újabban vizsgálat tárgyává vált a sétálóutcák vagy az oktatási intézmények, templomok, metróaluljárók nyelvi tájképeinek, a temetők tábláinak vizsgálata, de hasonlóan a nyelvi tájképhez kötődő kutatási téma lett az internet vagy a névjegykártyák nyelve is (vö. Bartha – Laihonen – Szabó 2013: 14).

A disszertációban a burgenlandi nyelvi tájképek vizsgálatával és annak a társadalomban, a közösségben és az egyén életében betöltött szerepével foglalkozom. A

¹ A 2011-es census alkalmával a KSH becslése szerint kb. 10 ezer magyar él Ausztriában. A Statistik Austria adatai szerint 2001-ben 6 541 magyar élt a tartományban.

táblák létét, vagy éppen hiányát a társadalomban lévő ideológiák összefüggésében is megvizsgálom.

A szociolingvisztikának ez az új területe izgalmas vizuális és nyelvi élményt nyújt kutatóknak és a hétköznapi szemlélődőnek egyaránt. Az egyre nagyobb és nagyobb számú terepmunkák szerte a világban pedig egyfajta digitális lenyomatát adják a vizsgált terület nyelvi helyzetének és/vagy nyelvi sokszínűségének. Megtapasztalhattuk ennek az ellenkezőjét is, amikor a különböző csoportok valamilyen okból nem tartanak igényt a vizuális megjelenésre (vö. Barni – Bagna 2010).

A kutatás terepe a hajdani Moson, Sopron, Vas vármegyék területéből létrejött Burgenland tartomány, amely Ausztria 9 szövetségi tartománya közül a legkeletibb és legfiatalabb. Terepmunkámat egyrészt a teljes tartományra kiterjesztettem, másrészt részletesebben két járásának négy települését vizsgáltam: a közép-burgenlandi felsőpulyai járásban Felsőpulyát és a dél-burgenlandi felsőőri járásban Alsóört, Felsőört és Őriszigetet. (vö. Szoták 2005: 211).

2. A kutatás módszerei és az értekezés helye a nyelvtudomány rendszerében

Az ismert nyelvi tájképkutatások jelentős része kvantitatív módszereket alkalmazott, amely során a táblák nyelve alapján rögzítették az adatokat és állapították meg a vizsgált területek nyelvi eloszlását (pl: Backhaus 2006; Barni 2006; Ben-Rafael et al. 2006; Cenoz – Gorter 2006, stb.). Újabban a kvalitatív módszerek (Blommaert – Maly (2014) és megközelítések vannak terjedőben.

A táblák – a nyelvhez hasonlóan – térben és időben is fejlődnek és változnak, és a szinkrón vizsgálatokon túl ez a változás lehetőséget teremt a feliratok diakrón elemzésére (pl. Csernicskó 2015, 2016; Szoták 2014). Disszertációmban – a nemzetközi szakirodalom eredményeire támaszkodva mind a szinkrón, mind a diakrón szemléletet, mind a kvalitatív, mind kvantitatív módszert alkalmaztam annak érdekében, hogy a legösszetettebb nyelvi képet rajzolhassam meg a burgenlandi nyelvi tájképek alapján.

A nyelvi tájképek önmagukban feliratok sokasága csupán, ami csak akkor válik a tudomány hasznára, ha megfelelő kontextusban van elhelyezve, mert a táblákkal igazolni vagy cáfolni, illusztrálni és alátámasztani tudjuk egy terület, régió, állam vagy bármilyen más egység nyelvi sokszínűségét, az ott élők identifikációját, a nyelvi jogok érvényesülését, vagy éppen egy nyelv gazdasági, politikai erejét. A tapasztalatok szerint nem elegendő egyenlő lehetőségeket/jogokat biztosítani kisebbségnek és többségnek, mert

nem a lehetőségek, hanem az eredmények azonossága lehetne egy igazságos társadalom fokmérője (vö. Skutnabb-Kangas és Cummins 1988: 393, idézi Kontra 2004), és járulhatna hozzá hatékonyan egy nyelvi kisebbségi közösség fennmaradásához.

Az interdiszciplináris megközelítés egyre elterjedtebb a társadalomtudományok területén (vö. Kornai 2006: 955, Hoffmann 2014: 5). Ez a komplex látásmód szükséges a táblák szociolingvisztikai szempontú tanulmányozásához is. A vizsgálat csak így lehet hiteles, hiszen a feliratok vizsgálatakor a jogtudomány, a történettudomány, a szemiotika, a földrajz, a névtan vagy éppen a közgazdaságtan, antropológia és demográfia eszközeinek és kutatási tapasztalatainak segítségével tudunk komplex képet kialakítani és következtetéseket levonni egy közösség nyelvi helyzetéről (vö. Bartha et al 2003: 13–29, Szoták 2016: 108). A kulturális antropológia szerint (Nora 1997, Assmann 1999: 60, idézi Ilyés 2005: 59) a kollektív és kulturális emlékezéstechnikák, az emlékezés kultúrája esetében a tér játssza a főszerepet. Ebben a közös kulturális térben találjuk meg, dokumentálhatjuk és elemezhetjük a nyelvi tájképeket is, mint a nyelvhasználat jeleit.

3. A disszertáció felépítése

A dolgozat hat részből áll a bevezetéssel és az összefoglaló részekkel együtt, ezt követik a mellékletek, a disszertáció angol nyelvű kivonata, a bibliográfia és a disszertációhoz kapcsolódó nyelvi tájképek gyűjteménye CD-n.

3.1 Bevezetés

Az első, általános részben (**I. Bevezetés**) bemutatásra került a dolgozat által érintett témakör aktualitása, a főbb súlypontok elhelyezése, s a disszertáció keretét adó kutatási kérdések és hipotézisek ismertetése, valamint a dolgozat felépítése.

Az Osztrák Köztársaság alkotmánya szerint az ország hivatalos nyelve a német. A kormány 1955 és 1993 között összesen hat népcsoportot ismert el hivatalosan őshonos közösségként: a horvátokat, a szlovéneket, a magyarokat, a szlovákokat, a cseheket és a romákat. Nyelvük regionálisan hivatalos a törvényben meghatározott járásokban és településeken.

Ausztriában a nyelvi sokszínűség nemcsak a tudományos előadások, viták vagy értekezések témája, hanem szinte folyamatosan jelen van a közéleti diskurzusokban (médiában, politikában) is. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban is

érvényesülnének, megvalósulnának a jogszabályok adta lehetőségek. A nyelvhasználatnak bizonyos aspektusai – ilyenek például a nyelvi-nyelvhasználati kérdések – elsősorban a nemzeti és nemzetközi nyelvpolitikai dokumentumokban, törvényekben és rendelkezésekben jelennek meg (Dorostkar 2014: 19).

Az Osztrák Köztársaságban a vitatott nyelvi kérdések elsősorban nem a kisebbségi nyelvek helyzetére, hanem a közelmúltban érkező migrációs csoportokra, az "új bevándorlók"² (Ausztriában így nevezik a nem őshonos kisebbségek tagjait, a migránsokat) nyelvhasználatára vonatkoztak (Dorostkar 2014: 20). A különböző nyelvpolitikai események és a háttérükben álló nyelvi ideológiák is szerepet játszottak bizonyos intézkedések megszületésében.³

3.2 A vonatkozó szakirodalom kritikai áttekintése és a disszertáció fogalmi kereteinek kijelölése

Ebben a fejezetben (II.) a disszertáció témájához kapcsolódva a nyelvi tájképek kutatásához szükséges elméleti háttérrel ismerttettem a nemzetközi kutatások és a hazai szakirodalom tükrében. Először a disszertáció vizsgálatának középpontjában álló burgenlandi autochton magyar népcsoportra vonatkozó nyelvészeti és egyéb társadalomtudományi kutatások szakirodalmát tekintettem át. Majd kijelöltem azokat a kereteket, amelyekre támaszkodtam a burgenlandi nyelvi tájképek elemzésekor. Ismerttettem a nyelvi tájkép szemantikailag egyre bővülő fogalmát, majd a nyelvi tájképkutatás terepét és témaköreit, illetve azt a nemzetközi módszertani gyakorlatot, amelyet a munkám során is alkalmaztam. Meghatároztam, hogy hogyan értelmezi a nemzetközi szakirodalom a nyelvi tájképeket, és miként veszi számba azokat egy-egy terepmunka során.

A nyelvi tájkép definícióját a Landry – Bourhis szerzőpárostól idéztem:

„A hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják az adott terület, régió vagy városi

² Ausztriában így nevezik az elmúlt évtizedekben érkező, betelepüléssel keletkezett, nem őshonos kisebbségek tagjait.

³ Például: Deutsch for Zuzug: <http://www.deutschintegrationskurse.at/integrationspruefung.html> (2014.10.11.);

Rahmenstrategien für Mehrsprachigkeit: http://www.eubildungspolitik.de/querschnittsthemen_176.html;
Integrations vereinbarung: <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/12/Seite.120500.html>

agglomeráció nyelvi tájképét. Egy terület nyelvi tájképének két alapvető funkciója van: információs és szimbolikus.”

Ezt követően megmutattam azt is, hogy a meghatározás milyen sokat változott, kerete hogyan bővült a kezdeti kutatások óta.

Kezdetben a táblák nyelve különösen azokon a területeken keltette fel a kutatók érdeklődését, ahol nyelvi konfliktusok voltak, mint pl. Brüsszel (Tulp 1978: 261–288, Wenzel 1996: 45–74.), majd az európai népmozgások következtében egy új szegmenssel bővült a nyelvi tájképkutatás témaköre, a belgiumi Gent bevándorló közösségeiben azt vizsgálták meg a kutatók, hogy megtudták-e őrizni a felirataikat a migráns közösségek (Collins – Slembrouck 2004). Egyre több terepmunka témájaként bukkant fel az angol nyelv jelenlétének vizsgálata egyes városok negyedeiben (Soukup 2016).

A fejezetben ismertettem a Kárpát-medencei hasonló témájú kutatásokat is. A magyarság abban a sajátos geopolitikai helyzetben van, hogy az anyaországon kívül a hét szomszédos államban is élnek honfitársaink többen vagy szórványban, de státuszukat tekintve kisebbségi léthelyzetben. Magyarország és a szomszédos országok magyar nyelvészei (a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tagjai) is foglalkoztak a témával, hiszen a külhoni magyarság nyelvpolitikai helyzete, nyelvének státusza történelmi örökségünkből fakadóan konfliktusokkal terhelt. Az első és eddig egyben utolsó konferenciát – amelynek a nyelvi tájképkutatás állt a középpontjában – a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Többnyelvűségi Kutatóközpontjának vezetője szervezte⁴ azzal a céllal, hogy a magyar nyelvterületen bemutassa és népszerűsítse a nyelvi tájképkutatást, amelynek egyik első terepmunkája Kárpátaljához kötődik, annak magyar lakta településeiben vizsgálták meg a feliratokat történelmi megközelítésben, s az örvidéki tapasztalatokhoz hasonlóan ezt állapították meg, hogy bár a törvény engedélyezné a magyar nyelvű feliratokat, a lakosság nem használja ki (Beregszászi 2005: 158–163). Csernicskó István diakrón szemlélettel és kvalitatív módszerekkel vizsgálta a hivatalos nyelvek változásait, a nyelvek kulturális, gazdasági és politikai erejét és a nyelvi hierarchiában betöltött szerepét a történelem különböző időszakaiban (ld. Csernicskó 2015: 80; vö. 2012; 2016: 91–105).

Takács Izabella és Vukov Raffai Éva közigazgatási szervek, magán- és állami cégek közterületi tábláit vizsgálta Szabadkán (ld. még Vukov Raffai 2013: 178–184).

⁴ Társszervezők voltak: a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat, MTA TTK Kisebbségkutató Intézet, Jyväskyläi Egyetem. *A konferencia címe: A nyelvi tájkép elmélete és gyakorlata: Kárpát-medencei kisebbségi körkép címmel* (2013. május 23.)

Újvidéken és (Lulić 2013: 177–199) Pozsonyban (vö. Satinska 2014: 157–167) is a Duna utca nyelvi tájképeit mérték fel fiatal kutatók.

A nyelvi tájképkutatás interdiszciplináris jellegét mutatta be Erőss Ágnes és Tátrai Patrik, akik az etnikai földrajz eszköztárával, nagyvárad hely- és utcanevek vizsgálatán keresztül igazolták azt, hogy a politikai ideológiák megerősítésében milyen szerepe van a közterületek elnevezésének.

Tódor Erika Mária csíkszentdomokosi általános iskola nyelvi tájképeit elemezte, amelyre én is kísérletet tettem terepmunkám során (2014, 2015), míg Petteri Laihonon (2013) Csíkszentdomokos feliratait vizsgálta, s arra is felhívta a figyelmet, hogy **a Kárpát-medencei kisebbségeknek erőfeszítéseket kell tenniük azért, hogy nyelvük a térben láthatóvá váljék.**⁵

3.3 Nyelvkörnyezeti kontextus

A disszertáció *Nyelvkörnyezeti kontextus* címet viselő harmadik fejezetében bemutattam a társadalom és nyelv kapcsolatrendszerének a vizsgált népcsoport nyelvhasználatára gyakorolt hatását. Elsőként a demográfiai eredményeket, az osztrák népszámlálások rendjét, a népcsoport létszámát és annak változásait ismertettem, rámutatva a censusok mögött megbúvó rejtett ideológiákra a kisebbségpolitika összefüggésében. A demográfiai adatok lehetővé tették, hogy több aspektusból is megvizsgáljam a népesedési folyamatokat és azok hatásait a kisebbségek életére.

Az osztrák kisebbségpolitika főbb vonásai című részben (III.2.) azt vizsgáltam meg, hogy milyen irányvonalak és ideológiák befolyásolták a politikusokat a különböző korszakokban az országban élő kisebbségi csoportok létét meghatározó döntések meghozatalában. A fejezetben nyomon követtem az osztrák kormány kisebbségpolitikai koncepcióját az államszerződéstől napjainkig.

Az osztrák kisebbségpolitika főbb irányvonalainak bemutatását követte a kisebbségi jogi szabályozás különböző dokumentumainak (alkotmányi, tartományi szint) feltárása, kritikai olvasata és a nemzetközi irányelvekkel való összevetése. Követtem azt az elvet, hogy a kisebbségek védelmi szintje az illető ország demokráciájának jellegét és fejlettségét tükrözi (Klopčič, Vera 1994: 105; Vratuša, Anton 1996: 95; idézi Kolláth, 2003: 191; vö. Szoták 2009: 1323). Napjainkban az osztrák állam nem az őshonos

⁵ <http://www.nyest.hu/hirek/taj-kepbe-kerult-nyelvszek> (2016.09.02.)

kisebbségekre figyel, sokkal inkább van tennivalója az újabb bevándorlók egyre nagyobb létszámú csoportjával.

Kisebbségi helyzetben az optimális gyakoriságú anyanyelvű műsorszolgáltatás és a kisebbségekkel kapcsolatos sajtótermékek megjelenése hozzájárul az anyanyelv és az identitás megtartásához (Szoták 2009: 1325). Ennek okán megvizsgáltam az osztrák médiatörvényt, s azt, hogy a gyakorlatban milyen mennyiségben és minőségben sugároz a közszolgálati televízió és a rádió kisebbségi műsorokat, s ezek mint tájképforrások hozzájárulnak-e a népcsoport anyanyelvének megőrzéséhez.

Vizsgáltam Burgenlandban az egyházak szerepét és helyét a magyar nyelv és kultúra megtartásában, s bemutatom röviden a kisebbségi egyházak tevékenységére vonatkozó törvényi szabályozást, kitérve a szakrális térben fellelhető nyelvi tájképek jelenlétére is. Ugyanakkor diakrón szempontú kvantitatív vizsgálatnak vettem alá az örvidéki temetők feliratait, de érdekességként bemutattam a máriacelli zarándoklatok alkalmával készült fotók feliratozásának változásait is.

Az anyanyelvű kultúra fennmaradását szolgálják a kisebbségi közösségek és szórványok által fenntartott intézményrendszerek és civil szerveződések; ilyenek a kulturális egyesületek, olvasóköri, kórusok, színjátszóköri, dalárdák, táncsoportok, stb. (Szoták 2005: 209–225), amelyek kisebbségi létben sokszor a formális nyelvhasználat egyedüli színtereivé válnak, s betöltik a nyelvművelő, az identitáserősítő szerepet is (Bartha 2002: 123, Zelliger 2001: 177, Szoták 2005: 209). Az örvidéki szórványközösségben találunk 100 évnél is idősebb egyesületet és máig élő hagyományokat, így feltérképezem a nyelvi tájképek történeti, diakrón szempontú vizsgálatának lehetőségeit (pl. egy-egy népszínmű előadásához készített plakáton). A burgenlandi autochton és a bécsi allochton magyarság egyesületi életének történeti és szociológiai szempontú összevetése megmutatja majd a két közösség normáit, hagyományait és ideológiai aspektusait, de a rurális és az urbánus létből fakadó különbségeit is, s ezek a tényezők egyben magyarázatot adnak majd a két közösség eltérő nyelvi tájképhasználatára is.

A kisebbségpolitika egyik kulcskérdése az oktatás, s egyik problémája, hogy az irányvonalait és a kisebbségi oktatás stratégiai kereteit a többségi nemzet oktatáspolitikusai határozzák meg. Ausztriában sincs ez másképp, ahol a hivatalosan elfogadott őshonos kisebbségi csoportok közül csak a Burgenlandban (magyar, horvát, roma) és a Karintiában élő népcsoportok oktatási jogait és lehetőségeit szabályozzák iskolatörvények.

A magyar nyelvű oktatás Ausztriában címet viselő részben bemutattam és feltártam a magyar oktatás kihívásait, különös tekintettel arra, hogy a jogszabályokban mennyire van jelen a kisebbségi nyelv, a kompetenciafejlesztés és a kisebbségi identitás megőrzésének szándéka. A jogszabályok elemzésének és a kisebbségi magyaroktatás múltjának, jelenének bemutatásával az volt a célom, hogy megvilágítsam a Burgenlandban – és kitekintésképpen a Bécsben – élő magyar népcsoportok oktatási lehetőségeit, s főképp azt, hogy mennyiben szolgálja a jelenlegi forma és a gyakorlat a nyelvviasszaszorulás folyamatának lassítását, milyen jövőkép következik ebből a népcsoport fennmaradására nézve.

Az iskola mellett a legtöbb autochton és emigráns kisebbség nyelvének megőrzésében és fennmaradásában az egyházak és a vallás játssza az egyik legfontosabb szerepet (Borbély 2001: 26, Szoták 2006: 210). A fejezetben (III. 5.) bemutattam, hogy a jelenlegi időszakban az egyházak és a közösségek élén álló vezetők be tudják-e tölteni ezt a szerepet, s hogy szakrális térben van-e még magyar szó, magyar nyelvű mise, s melyik az a generáció, amelynek erre igénye van, és amely még megérti a magyar nyelvű liturgiát. Ezzel párhuzamosan arra is felhívtam a figyelmet, hogy milyen hatással lehet a közösségre, ha élén egy olyan vezető áll, aki küldetésének tekinti a magyar nyelv és kultúra védelmét, a hagyományok ápolását.

A nyelvi tájképek megalkotása, a nyelvi tájképhasználat és annak tanulmányozása is szorosan összefügg a magyar nyelv helyzetével, a nyelvhasználat mindennapi gyakorlatával. Ezért arra törekedtem, hogy röviden bemutassam, a nyelvviasszaszoruló helyzetben élő népcsoport esetében **milyen normák határozzák meg az egyéni és közösségi nyelvhasználatának gyakorlatát, valamint azokat a tényezőket, amelyek a nyelvviasszaszításra és a kódváltásra valamilyen hatást gyakoroltak**

A kontaktushelyzetben élő burgenlandi magyarok nyelvi repertoárjának ugyanúgy részei a több évszázados archaikus, dialektális szóelemek, mint az államnyelvi kölcsönszavak. Bemutattam, hogy a kölcsönszavak milyen gyakorisággal jelennek meg a szóhasználatban, illetve milyen típusai fordulnak elő, s melyek azok a nyelvi regiszterek, amelyek hiányoznak a szókészletből.

3.4 Kutatás céljai, módszerei

Ebben a fejezetben (IV. fejezet) a tájképkutatás során alkalmazott módszereket ismertettem. Ezt azért tartom fontosnak, mert a különböző kutatási módszerek részletes

ismertetése és feltárása lehetőséget teremt az eddigi tapasztalatok összehasonlítására és a további következtetések levonására nemzetközi szintereken is. Ugyancsak bemutattam az empirikus kutatás terepét, a kulturális tér azon részeit, amelyekben a magyar nyelv megmutatkozik.

A kutatás terepét (*survey area*), tekintve láthattuk, hogy míg a nemzetközi szintéren általában nagyvárosok negyedeiben, sétálóutcáiban vagy bevásárló központokban folyt a nyelvi tájképek kutatása (Cenoz – Gorter 2006; Edelman 2010; Huebner 2006, Backhaus 2006), addig a Kárpát-medencében általában falvakban végeztek terepmunkát (Laihonen 2012, Tódor 2014, 2015; Szoták 2013, 2015a, 2016).

Rámutattam arra, hogy a nyelvi tájképek korábbi kutatása során felmerültek módszertani különbségek abban a tekintetben is, hogy mi számít nyelvi tájképnek, és ezek közül mit elemeztek és hogyan a kutatók. A feliratokat többnyire a nyelvi és szemiotikai jellemzők alapján kategorizálták a táblákon található nyelvek száma és sorrendisége, valamint a feliratok egymáshoz viszonyított tábla- és betűmérete szerint. Vizsgálták a feliratok hosszát is, hiszen többnyelvű táblák esetében például sokszor előfordul, hogy az ország hivatalos nyelvén megfogalmazott szövegnek csak a töredékét fordítják le a többi kisebbségi nyelvre, ahogy erre Ausztriában is volt példa egy európai uniós projekt kapcsán (Szoták 2013: 528). Ugyanakkor a szomszédos országokban a hasonló projekteket hirdető táblákon meg sem jelentek a régió kisebbségi nyelvei.

A nyelvi tájképek kutatásában történt egy paradigmaváltás: míg korábban az írott táblák szinkrón megközelítése, azaz egy adott időpillanatban való dokumentálása terjedt el, addig a közelmúltban egyre többen alkalmazták a diakrón megközelítést. Hasonlóan születtek új definíciói a nyelvi tájképnek: Landry – Bourhis (1997) után alig tíz esztendővel Shohamy – Waksman szerzőpáros minden lehetséges, közösségi térben végmenő diskurzust a nyelvi tájképekhez sorolt: szövegeket, képeket, tárgyakat, emberi lényeket, térben és időben történő elhelyezést (2009: 313–331, idézi Edelman 2010: 8). Ez a definíció hasonlóan tág keretet biztosított számomra is a nyelvi tájképek tanulmányozásához és elemzéséhez, ennek tapasztalatait röviden a következő részben ismertettem.

4. Kutatási kérdések, hipotézisek és eredmények

A kutatás célja tehát a nyelvi táblák, feliratok gyűjtésével a nyelvi valóság dokumentálása volt, valamint az ezzel összefüggésben felmerült kutatási kérdések és hipotézisek

megválaszolása. Ezentúl a célom egy olyan hiánypótló munka elkészítése volt, amely a burgenlandi magyar közösség nyelvi tájképhasználatát szinkrón és diakrón szempontok szerint is bemutatja, s ezzel együtt a nyelvi táblák tanulmányozásával képet ad az örvidéki magyarlakta települések valós nyelvéllapotáról.

Ebben a részben a disszertációban felállított hipotéziseket és az azokra adott válaszokat ismertetem:

Első hipotézis

Első hipotézisemben arra kerestem a választ, hogy **milyen törvényes keretet teremtett az osztrák jogrendszer és az osztrák kisebbségpolitika az Ausztriában élő autochton és allochton népcsoportoknak anyanyelvük, kultúrájuk és identitásuk megőrzésében?** Milyen döntések és milyen ideológiák befolyásolják a kisebbségpolitikai irányelvek kijelölését az országban? Milyen **különbségeket** lehet felfedezni **a burgenlandi magyarok oktatási helyzete és kitekintésképpen a bécsi magyarok oktatási lehetőségei között?** Ezek a nyelvcserre vagy inkább a nyelvmegőrzés irányába mutatnak? (III. fejezet)

A fentiekkel összefüggésben **azt feltételeztem, hogy mivel Ausztriában a kisebbségpolitikai döntések mindig ad hoc módon születtek, s a kisebbségeket különböző időszakokban ismerték el, ez a késleltetett törvényalkotási folyamat nem segítette a kisebbségi nyelvek megőrzését, sokkal inkább a visszaszorulásukhoz járult hozzá. Ez hatással volt a közösség vizuális nyelvhasználatára a 20. század különböző időszakaiban, s meghatározta a nyelvi tájképek megjelenésének hagyományait.**

Az első hipotézisemben megfogalmazott feltételezéseim beigazolódtak. Ezt a következő érvekkel tudom alátámasztani:

Ausztriában a hatályos törvények szerint hat őshonos népcsoport él. Az osztrákok elve – miszerint mindig csak a minimumot kell teljesíteni a kisebbségpolitikában (III.2.) – a törvényalkotási gyakorlatban is érvényesült: különböző időszakokban ismerték el hivatalosan a népcsoportokat: a burgenlandi horvátokat és a karintiai szlovéneket 1955-ben, a burgenlandi magyarokat 1976-ban, a Bécsben és környékén élő cseheket 1976-ban, az ugyanitt élő magyarokat és szlovákokat 1992-ben, míg a burgenlandi romákat 1993-ban (III.3).

Státuszuk szerint (az osztrák alkotmányban is ezt a terminológiát használják) a fent megnevezett etnikumok alkotják az ausztriai **őshonos népcsoportokat** (autochtone Volksgruppen). A kisebbségi jogok Ausztriában területi alapon érvényesülnek, így a

népcsoportok **kisebbségi jogait csak lakóhelyükön gyakorolhatják**. Ha egy másik tartományba költöznek, akkor ezek a jogok már nem illetik meg őket. A hivatali nyelvtörvény szerint például a burgenlandi magyarok csak az általuk lakott körzetek hivatalaiban intézhetik ügyeiket magyarul is.

A kisebbségi törvények Trianon után több évtizeddel születtek csak meg, de így is közel 40 év kellett ahhoz, hogy az osztrák törvényhozás mind a 6 népcsoportot elismerje őshonos kisebbségként és megalkossa a jogszabályokat. Közben a népcsoportok száma és érdekérvényesítő képessége folyamatosan csökkent. Ráadásul Trianon után, a nemzetiszocializmus időszakában minden kisebbségi nyelv használatát tiltották. A két világháború közti időszak a megfélemlítés és a bizonytalanság korszaka volt (V. fejezet). A háború után a vasfüggöny elzárta a burgenlandiakat Magyarországtól, így a gazdasági változásoknak köszönhetően a helyiek a környező német nagyvárosokban kerestek munkát, s egyre több nyelvi szintéren már csak az államnyelvet használták. Archaikus és nyelvjárási nyelvvaltozatuk érezhetően eltért a magyarországitól, nyelvi hiányukat pedig az államnyelvből pótolták, így mindennapi kommunikációjuk során egyre több kontaktuselemet használtak.

Ennek következtében egyre többször érezték úgy, hogy ők nem beszélnek szépen, s lettek az egynyelvű szemlélet áldozatai, amikor magyarországiak negatív attitűdjével találták szemben magukat (vö. Grosjean 1982: 147; Szoták 2008a). A zárt faluközösségek felbomlásának velejárójaként – mivel kis közösségről van szó – az itt élők kezdték feladni szokásaikat és nyelvüket. Szerencsére mindenhol akadtak olyan vezetők, akik a hagyományokat újjáélesztették, és egyre több olyan programot szerveztek, amivel ápolták a helyi kultúrát. S a rendszerváltozás után számos olyan pozitív folyamat indult be, amelyet nyelvi revitalizációként is értelmezhetünk.

A törvények azonban a nyelvviasszaszorulás utolsó pillanatában érkeztek, amikor már a kisebbség nem tud, vagy nem akar élni a jogaival. Meggyőződésem, hogy egészen máshogy alakul az itt élő magyar népcsoport nyelvi helyzete, ha 1955-ben születik meg az oktatási törvény, és nem 1994-ben.

Nyelvi tájképek, feliratok minden korban keletkeztek. Nem nagy számban, de a helyi települések magyarsága bizonyos alkalmakkor fontosnak érezte, hogy felvállalja magyar eredetét (amelyre egyébként az itt élők nagyon büszkék) és ezt megmutassa a nyilvános tereken is.

Összességében mégis azt mondhatjuk el, hogy **a nyelvi tájképeknek többnyire szimbolikus jelentősége van a területen. Magánjelleű felirattal nem találkozunk** (ld.

alsóóri kutatás, névjegykártyák), ami azt jelzi, hogy a népcsoport saját döntése szerint napjainkban inkább a német nyelvvel azonosul (Spolsky – Cooper 1991), s azt is bizonyítja, hogy a német nyelvi kompetenciája az erősebb.

Második hipotézis

Második hipotézisemben – a közös történelmi múlt ismeretében **azt feltételeztem, hogy a tartományban találunk olyan vizuális nyelvi elemeket, amelyek bemutatják Burgenland többnyelvűségét, a magyar nyelv és kultúra több évszázados jelenlétét. A táblák segítségével be tudjuk azonosítani az egyes történelmi korszakok nyelvhasználati szokásait és a társadalomban meglévő ideológiákat.**

A fenti hipotézisben megfogalmazott állítás beigazolódott, hiszen a táblák, feliratok formájában is megjelenő történelmi tények igazolják, hogy a magyarság a 10–11. század óta él a mai Burgenland területén. Ők voltak a nyugati határ védői. A települések templomai, a várak szobrai, magyar szentjei és az építmények feliratai a közös múltról tanúskodnak. Több történelmi nemesi család épített itt várat a haza védelmére, ezek többsége ma is áll és megőrizte feliratait.

A Magyar Királyságban a latin nyelv egészen 1844-ig volt hivatalos, így a kor szokásainak megfelelően a templomok belső terében vagy a nemesi kriptákon is találunk latin feliratokat. Nyelvek tekintetében tehát a táblák mutatják a politikai és egyben nyelvi változásokat is.

A régebbiek latin, a Trianon előttiak többnyire magyar, s legújabbak német vagy kétnyelvűek. **A történelem politikai változásainak hozadékaként az egyes korok ideológiai rányomták a bélyegüket a nyelvi tájképek használatára.**

A Sopron környéki népszavazás például aktív időszaka volt a különböző nyelvű táblák megjelenésének (V. fejezet), és ebben a pár hónapban erőteljesen megmutatkozott a két nemzet közötti feszültség, valamint a két nép egymásról alkotott véleménye is. Ennek egyik példája az a karikatúra, amelyen a soproniakat ketrecbe zárt szerencsétleneknek ábrázolták. A plakátokon Ausztria mint biztonságos, békés jövőt biztosító ország jelenik meg, szemben Magyarországgal, ahol katonai terror uralkodik. Míg az osztrákok csak német nyelvű feliratokat használtak, addig a magyarok három nyelven készítettek propagandaanyagokat.

Az ezt követő évtizedekben, a nemzetiszocializmus megfélemlítő időszakában a magyar nyelvű tájképek hiányáról tudunk leginkább beszámolni, hiszen a nácik minden

más nyelvet megtiltottak a németen kívül. Az alsóőri katolikusok csoportja például minden évben elzarándokolt Máriacellbe, és minden alkalommal készítettek csoportképet is, amelynek alján évről-évre szerepelt az évszám és a falu neve, amely ebben az időszakban *Unterwart* lett. A több évtizedes tiltás után az 1955-ös Államszerződés sem hozta el a magyar közösség számára a változást, mert nem fogadták még ekkor el népcsoportként. A második világháború után ennek ellenére keletkeztek kétnyelvű feliratok, amely már kifejezi a magyar kisebbség de facto megváltozott státuszát.

Harmadik hipotézis

Feltételezésem szerint a nyelv visszaszorulásának mai fázisában a burgenlandi magyar közösség már nem képes kihasználni a számára biztosított kisebbségi jogokat, vagy élni a hivatali nyelvtörvényben deklarált lehetőségekkel, de az állam sem gondoskodik megfelelő mértékben a jogszabályok gyakorlati megvalósításáról (III. fejezet).

Feltételeztem azt is, hogy az örvidéki magyarság alacsony etnolingvisztikai vitalitása és a nyelvi tájképek használata között van összefüggés, éppen ezért magánjellegű feliratokkal nem fogunk találkozni. Hipotézisem szerint a közelmúltban keletkezett nyelvi tájképek létrehozása vagy kezdeményezése nem a közösséghez köthető.

Ezen kívül találunk olyan nyelvi tájképeket, állami feliratokat is, amelyek nincsenek szoros összefüggésben a közösség vitalitásával, mindössze azért vannak jelen a térben, mert arra a törvény kötelezi a hivatalokat.

A harmadik hipotézisben feltételezett állítással kapcsolatban – miszerint a burgenlandi magyar közösség már nem képes kihasználni a számára biztosított kisebbségi jogokat, vagy élni a hivatali nyelvtörvényben deklarált lehetőségekkel – arra az eredményre jutottam, hogy **ez a gyakorlatban is így van.**

Az a feltételezésem is teljesült, hogy a kormány nem jár élen a törvények gyakorlati érvényesítésében. Ez főképp a hivatali nyelvtörvénnyel kapcsolatban igaz, mert hiába lett a magyar nyelv 2000-től hivatali nyelv, ha nincsenek kétnyelvű alkalmazottak és kétnyelvű nyomtatványok. Az állam szerint erre nincs igény, mert mindenki tud németül, s a terepmunka során készített szociolingvisztikai interjúkban adatközlőim is hasonlóan vélekedtek. Alsóőrben szinte mindenkire igaz, hogy a német nyelvet valamilyen kompetenciával beszéli, míg a magyar nyelv esetében ezt nem mondhatjuk el.

A valóság az, hogy a magyar nyelv Trianon utáni szétfejlődésének eredményeképpen az itteni magyarok szaknyelvi regiszterei hiányosak, mert a határ zártsága miatt nem jutottak el a nyugati szórványhoz a magyar nyelv legújabb kifejezései. A hiányt a magyar kisebbség az államnyelvből pótolta. Ezért is keletkeztek a következőhöz hasonló mondatok: *Megyek a standesamtra, ausstellöhttem a bundesurkundemat, mert a bezirkhauptmanaschafton reisepasst akarok beantragolni.* (Gyenge 1987; vö. Szoták 2008a: 67–79.; 2008b: 84–98).

A hipotézisem **az oktatási törvénnyel kapcsolatban is helytálló**, mert a törvény által biztosított legelőnyösebb oktatási formával a (anyanyelvi osztályok, amelyben az állam nyelvét heti 6 órában oktatják) nem élnek a szülők attól való félelmükben, hogy a gyerekek nem tanulnak meg jól németül. A Bécsben és környékén élő magyarok gyerekeinek például nincs is arra lehetőségük, hogy a burgenlandiakhoz hasonlóan hivatalos állami oktatás keretében tanuljanak magyarul.

A Giles-féle modell (1977) szerint, objektív tényezők alapján bemutattam az őshonos kisebbségek számát, státuszát és a népcsoportok intézményrendszerét, ezek ismeretében igazoltam, hogy a **népcsoport etnolingvisztikai vitalitása kicsi** (III. fejezet). Az etnolingvisztika vitalitás alacsony voltát kifejezi, hogy a beszélők különböző kontextusokban milyen gyakorisággal használnak egy nyelvet, valamint továbbadják-e a felnövekvő korosztályoknak.

Tapasztalatom szerint magyar nyelvtudással a fiatalabb generáció már nem rendelkezik, tehát a nyelv átadását az idősebb generáció elmulasztotta. A bécsi és az örvidéki magyar közösség nyelvválasztási szokásaira is érvényes, hogy ha egyetlen többségi csoporthoz tartozó személy csatlakozik a társasághoz, akkor már bekövetkezik a kódváltás. A magyarok nyelvi toleranciája szinte kötelező illemszabályként működik. Pulyai adatközlőim azt is elmondták, hogy a horvátok nem ilyen toleránsak, ők továbbra anyanyelvükön beszélnek (Szoták 2003).

A fiatalabb, munkaképes generáció nem rendelkezik stabil magyar nyelvtudással, ezért ez összefüggésben van azzal, hogy a magánjelleű feliratokban (pl. névjegykártyákon) nem jelenik meg a magyar nyelv.

A közterületeken találkozunk magyar nyelvű táblákkal: ezek megmaradtak a múltból, de újak is keletkeztek, főképp uniós projektek keretében (pl.: Felsőőr örei) abból a célkitűzésből kiindulva, hogy az Unió támogatja a kulturális sokszínűséget és a kis nyelvek használatát. A nyelvi tájképek száma a turizmusnak és gazdasági okoknak (Sonnenherme, Waldwipfelweg, Eszterházy kastély) köszönhetően is emelkedik, de ezek a népcsoporttól

függetlenül vannak jelen a térben. A helységnevtáblák kihelyezésével, vagy az ORF minimális kisebbségi nyelvű műsorsugárzásával is az állam törvényes kötelezettségének tesz eleget.

Negyedik hipotézis

A feliratok egy idegen számára információt közölnek a lakosság nyelvi összetételéről, utalnak a nyelvek erejére és státuszára (Landry – Bourhis 1997). A disszertációm célja volt megválaszolni azt a kérdést, hogy milyen mértékben tükröződnek a nyelvi tájképeken a beszélt nyelvek, jelen esetben a magyar nyelv? (V. fejezet) Láthatók vagy láthatatlanok a magyarok Burgenlandban a feliratok tekintetében?

Feltételezésem szerint a népcsoport számához viszonyítva a vizsgált településeken eltérő arányban jelennek meg a nyelvi tájképek, egy átutazó számára egyedül Alsóőr nyilvános terein válik látható a magyar népcsoport. Feltételezem, hogy ezt befolyásolja az ott élő magyarok többséghez viszonyított számaránya, a település múltja és a közösségek élén álló vezetők kezdeményezőkézsége.

A közterületek után a **digitális teret is vizsgáltam**, s ezzel kapcsolatban **az volt a hipotézisem, hogy a virtuális térben 2000 óta folyamatosan növekedett a magyar nyelvű tartalmakat megjelenítő internetes oldalak száma, de ezek csak közvetve kapcsolódnak/kötődnek az ott élő magyarokhoz.** Úgy vélem, hogy a magyar nyelvű oldalak létrehozásának három forrása van: 1. civil szervezetek hozták létre, hogy célkitűzéseiket megvalósítsák és önazonosságukat kifejezzék a magyar nyelv használatával; 2. európai uniós projektek, interregionális kezdeményezések egyik megjelenési formája lehet a több nyelven információt közvetítő honlap; 3. a turizmus miatt és gazdasági érdekből is készülnek magyar nyelvű internetes felületek.

A 4. hipotézis a kutatás során teljesült. A szórvány- és kisebbségi közösségek esetében mindig meghatározó volt, hogy ki a közösség vezetője (civil, hivatalos, vagy egyházi). Az ő kitartásuk, szervező-, és kezdeményezőkézségük, példamutatásuk meghatározza a közösség életét.

Négy falut vizsgáltam közelebbről a terepmunka során, azt a négyet, amelynek határában a 2000-ben hatályba lépő hivatali nyelvtörvény értelmében kétnyelvű helységnevtáblákat állítottak fel. A helységnevtáblákon túl egyetlen más tábla nyelve sem változott. Az állam az eddig megszokott minimumot most is teljesítette. A napjainkban kb. 20%-os magyar lakossággal rendelkező Felsőpulya esetében például soha nem volt a

polgármesteri hivatal neve két nyelven kiírva, akkor sem, amikor polgármestere a magyar népcsoporthoz tartozott, pedig az önkormányzatnak kiterjed erre a hatásköre.

2000 őszén kérdeztem erről a pulyai adatközlőimet (Szoatak 2003a: 279):

Van-e jelentőségük az ősszel kikerült magyar nyelvű helységnevtábláknak?

„Nincs sok jelentősége, mert mi idáig is békeségben, nyugodtan éltünk egymással. Úgyhogy mi nem is érezzük azt, hogy magyar tábla van kinn. Mert mi eddig sem hagytunk magunknak diktálni, meg most se hagyunk. Meg ugye megálljuk a helyünket, így nyugodtan élünk itt.”/MJ/

„Én szerintem ez nem a legfontosabb dolog. Ez optikának nagyon jó. Azonkívül az ilyesmi nem hoz a magyarságnak nagyon sokat. Ez nagyon szép gesztus a magyar vendégek felé, hogy itt magyar helynévtábla van. Szerintem sokkal fontosabb az, hogy visszajöjjön az a motiváció, hogy a magyarság tovább éljen. Ez az, amin mi most dolgozunk./KE/

„Fel se tűnik. Pár politikus örült neki, hogy a tv-ben megnyithatta a táblát. Én örülök, hogy ez van...A magyarok jönnek és látják, itt van Felsőpulya, könnyebb nekik, az igaz, dehát...”/KJ/

Felsőőr a négy település közül a lélekszámát tekintve a legnagyobb.⁶ A magyarok-németek aránya 1920-ban még 70-80%, illetve 20-25% körül mozgott, napjainkban nem éri el a 18%-ot (Gyémánt 2007). Bár Burgenlandot alapvetően rurális településszerkezet jellemzi, Felsőőr „nagyvárosnak” számít a környéken. Ausztria legnagyobb református közössége a város régi magjában, a Felszegen élt etnikailag elkülönülve, míg a katolikus magyarok csoportja az Alszegeben (Somogyi 2004). A magyar nyelv itt sem feltétlenül látható.

A legmagyarabb falu, Alsóőr főutcáján jelenik meg egymás után több magyar nyelvű felirat. Utcatáblák itt egyáltalán nincsenek, azokat ne keressünk. A településnek kétnyelvű polgármestere, papja és civil vezetői vannak.

A digitális térrel kapcsolatos feltételezéseimmel kapcsolatban is azt tapasztaltam, hogy az általam meghatározott három faktor motiválja a magyar nyelvű honlapok létrehozását. Két jelentős civil szervezet honlapját ismertettem az V. fejezetben (BUKV, UMIZ), amelyek a magyar nyelvű kultúra őrei és terjesztői, s

⁶ 2011-ben 6 852. (Statistik Austria)

kutatómunkám során azt tapasztaltam, hogy a magyar turisták számának növekedésével egyre több portálon válthatunk magyar nyelvre.

Ötödik hipotézis

A nyelvi tájképkutatás legújabb vonulata a vitalitás mellett a nyelvi ideológiákban keresi a magyarázatát annak, hogy a feliratok a szimbolikus térben hogyan, miként, milyen méretben és nyelven jelennek meg (ld. Jaworski – Thurlow 2010: 11). Így a kutatás elején megválaszolásra várt az a kérdés is, hogy a táblák nyelvi és szemiotikai sajátosságait milyen faktorok befolyásolják? Vannak-e méretbeli, grafikai különbségek a nyelvi tájképeken?

Feltételezésem szerint – annak ellenére, hogy a magyar nyelv csak egyes körzetekben hivatalos, s a magyar nyelv presztízse alacsonyabb az államnyelvnél – **az osztrák kormány sem a jogszabályok szintjén, sem a gyakorlatban nem tesz különbséget a hivatalos feliratokban a kisebbségi nyelv rovására (III. fejezet), ugyanakkor nem törekszik arra, hogy a kisebbségeket érintő törvényeket a gyakorlatban érvényesítse, betartassa.**

Az ötödik hipotézis teljes mértékben beigazolódott. Bár a magyar nyelv csak egyes körzetekben hivatalos, s a magyar nyelv presztízse alacsonyabb az államnyelvnél – **az osztrák kormány sem a jogszabályok szintjén, sem a gyakorlat szintjén nem tesz különbséget a hivatalos feliratokban a kisebbségi nyelv rovására. A magyar nyelvet lehet(ne) használni a nyilvános térben. A helységnévtáblák esetében az államnyelvi feliratokat nem különíti el más színnel, kisebbségi nyelven is hasonló méretben jelennek meg a kiírások az országban egységesen egy táblán.**

A kormány azonban nem is tesz semmit azért, hogy a jogszabályokat a gyakorlatban betartassa. Fentebb már említettem, hogy sem a felsőőri, sem a felsőpulyai község házán nem jelennek meg magyar nyelvű feliratok, de a járási hivatalok külső tábláin, és a nyomtatványok szintjén sem, pedig 2000 óta az törvényes előírás. **Napjainkban kisebbségellenes ideológiákkal nyíltan nem (bár előfordul a helységnévtáblák kisebbségi feliratainak lefestése), inkább burkolt formában találkozunk. Az idegenellenesség inkább az ún. „új kisebbség”, a bevándorlók egyre nagyobb számban megjelenő csoportja ellen irányul.**

Hatodik hipotézis

A táblák nyelve befolyással van a nyelvi viselkedésre, illetve a nyelvhasználatra (Cenoz – Gorter 2006: 68). A minél nagyobb számú felirat támogatja, megerősítheti a beszélőt az anyanyelvű kommunikációban. Mit tapasztalhatunk Örvidéken?

Burgenland esetében a tartomány nyelvi sokszínűsége addig marad meg, amíg lesznek magyar, horvát, roma nyelvi beszélők. A kérdés a magyar népcsoport létszámának változatlansága ellenére is az, hogy **fennmarad-e a burgenlandi magyar nyelv**, az autochton, több évszázada külső nyelvjárásszigetet képező őri magyarok egyedi hangzású és szókincsű magyar nyelve?

Továbbra is azt feltételezem, hogy fognak ugyan magyarul beszélni Burgenlandban, de az már a betelepülők standard vagy regionális nyelvváltozata lesz, és nem a helyi dialektus (Baumgartner 2003).

A magánjellegű feliratok jelenlétét a szakirodalom azért tartja meghatározónak egy kisebbségi közösség életében, mert az egyén szabad nyelvválasztását tükrözik (vö. Pavlenko 2102: 45). A magánjellegű feliratokhoz a falfirkákat, graffitiket, kézzel készült táblákat, üzeneteket soroltam, amelyeket a ház falán vagy a kerítésre akasztva lehet megtalálni (vö. Laihonon 2012: 43). A Spolsky – Cooper szerzőpáros (1991) három tényezőjét határozták meg a táblák nyelvválasztásának: 1. A felirat készítőjének nyelvtudása: milyen nyelveket ismer; 2. A feltételezett olvasó nyelvtudása: olyan nyelven/nyelveken írni a feliratokat, amelyről feltételezzük, hogy el fogják tudni olvasni; 3. A szimbolikus érték: a feliratkészítő a saját nyelvét használja vagy azt a nyelvet, amellyel szeretné, ha azonosítanák. Az általam összegyűjtött empirikus képanyag vizsgálata során azt **tapasztaltam, hogy az egyén szintje nem jelenik meg a magyar nyelv a nyelvi tájképeken: sem a magánjellegű feliratokon, sem a névjegykártyákon. A közösség tagjai nem élnek ezzel a lehetőséggel.**

Összegezve a fentieket: tulajdonképpen minden egy irányba mutat: a közösség nyelvének visszaszorulása nem állt meg, bár ezt kétségtelenül lassította az 1994-2000 között megalkotott jogszabályi környezet, a társadalmi politikai változások (határnyitás, magyar bevándorlás, napi ingázás, a magyarországi gyerekek átjárása a burgenlandi iskolákba), s gazdasági tényezők (turizmus, vásárlás). **A nyelvi tájképek megjelenését sokszor nem a közösség kezdeményezi: az vagy törvényes kötelezettségből fakad, vagy uniós projektek eredménye.**

5. Kutatási eredmények: nyelvi tájképek Burgenlandban

A disszertáció V. fejezete a terepmunka kutatási eredményeit tartalmazza. Bemutattam az örvidéki magyar-német kétnyelvű beszélőközösség tájképhasználatát, s ezen keresztül feltártam a kontaktushelyzetben élő népcsoport nyelvhasználatát befolyásoló és jövőjét meghatározó tényezőket, utalva az előzőekben felsorakoztatott elméleti háttérre, a kutatási kérdésekre, hipotézisekre. A fejezet részletesen tárgyalja, hogy a különböző időben és különböző szintereken milyen mértékben jelennek meg a nyelvi tájképek, s ez a jelenlét mennyire van összhangban a jogi háttérrel, a közösség nyelvi vitalitásával, azaz igazolja-e a közösség jelenére és jövőjére vonatkozó elméleti megállapításokat.

Először a nyelvi tájképek diakrón bemutatására került sor. A több évszázados együttélés során ugyanis számos nyelvi tájkép keletkezett a tartomány településein: templomokban, várakban és a közterületeken.

Őrvidék számos templomának védőszentje Szent István, Szent László, Szent Imre, Szent Margit. Szentjeink alakjai megjelennek szobrokon, nevük templomok ablakának üvegmozaikjain is. Burgenland nem véletlenül kapta a „Várvidék” elnevezést, a Magyar Királyság nyugati védvonalának építményei őrzik a nemesek emlékét: szobrokon, sírfeliratokban, címereken.

A nyelvi ideológiák szempontjából legizgalmasabb korszaka Burgenland történetének a Lajtabánság rövid időszaka volt. A soproni népszavazás előtti is utáni időszak plakátháborúja a nacionalista nemzetállami ideológiák megnyilvánulásai voltak a nyilvános térben: a szövegekben erőteljesen megmutatkozott, hogy a két nép mit gondol egymásról. A Lajtabánság által kiadott bélyegen például olvasható *József Attila: Nem, nem, soha!* című versének egy sora, amely a Horthy-korszak egyik legerőteljesebb propaganda szlogenjévé vált.

A Kárpát-medencei gyakorlatot követve, disszertációmban felmértem egy örvidéki település szinte teljes tájképhálóját. Alsóőr település köztéri feliratait fotóztam le egy 2013-as terepmunka során, kvantitatív módszert alkalmaztam, s a táblákat a következőképpen csoportosítottam: hivatalos, önkormányzati, kereskedelmi, civil, és magánfeliratok.

Hasonlóan nyelvi tájképeknek tekintetem a temető sírfeliratait, amely több mint száz év távlatából mutatta meg nekünk – a feliratok nyelve és a névhasználati szokásokon keresztül – a közösség nyelvsváltását, a nyelv visszaszorulását a szakrális térben.

Az oktatás sarkalatos pontja többségi oldalról a kisebbségpolitikának, ugyanakkor egyik legfontosabb színtere a család után a kisebbségi nyelv fennmaradásának. Ezért tettem kísérletet az iskolák terének, illetve honlapjaik vizsgálatára.

Az internet egyre szélesebb társadalmi rétegekhez jut el, így az internetes felületek gyors és hatékony információközvetítését a társadalom minden rétege kihasználja. A mai multimediális környezetben és a rendelkezésünkre álló tudás birtokában egyszerűen létrehozhatók és közzétehetők multimediális szövegek, képek, videók, animációk. Shohamy – Waksman (2009: 313–331) definíciója szerint nyelvi tájképnek tekintetem az internetes portálokat, s megvizsgáltam azokat a Burgenland tartományhoz köthető felületeket, amelyeken megjelentek a magyar nyelven is az információk.

Vizsgáltam hivatalos felületet, az ORF Burgenland honlapját, amely esetben tulajdonképpen a törvénynek eleget téve jelennek meg többnyelvű tartalmak. Kutattam civil szervezetek által működtetett honlapokat: a kétnyelvű közlésének itt a kommunikatív funkción túl önazonosító és identitást kifejező szerepe is van: ezek a civil szervezetek a magyar nyelvű kultúra ápolását, őrzését (BUKV, UMIZ), s a magyar népcsoport érdekérvényesítését (BUKV) tűzték ki célul. Megvizsgálta, hogy ezek a célok hogyan és miként valósulnak meg.

Nyelv és gazdaság összefüggésében megvizsgáltam a burgenlandi honlapok többnyelvűségét. Minden erős ország tudatos nyelvpolitikát folytat, például Kanada nyelvpolitikája tulajdonképpen sikeres gazdaságpolitikával társult: úgy sikerült megtartani a bennszülött kisebbségi nyelveket és a nyelvterületen kívüli francia közösségek nyelvét, hogy gazdaságilag "hasznossá" tették, és ezáltal megerősítették nyelvükben, kultúrájukban és identitásukban ezeket a csoportokat (vö. Da Silva és Heller 1999, Grin 2005, stb.).

A nyelv és gazdaság összefüggése a nyelvcsere egyik mozgatórugója lehet, vagy épp fordítva: a nyelvmegtartás egyik fontos tényezője is (vö. Gal 1977). A gazdaság élénkítésével emelkedhet egy nyelv presztízse. A turizmusnak és a gazdaságnak, valamint interregionális uniós projekteknek köszönhetően egyre több internetes portálon jelentek meg magyarul is információk.

Van olyan projekt (*Felsőőr őrei*), amelynek internetes oldala is van, s amely a tartomány nyelvi sokszínűségének, a vallási toleranciának és a népcsoportok békés egymás mellett élésének állít emléket a különböző időszakokban élő emberek élettörténeteinek keresztül magyar, német, romani és jiddis nyelven. Külön kiemelem, hogy a romani nyelvű közlés egyedi és különleges, nem talákoztam hasonló feliratú táblákkal, projektekkel

egyetlen Kárpát-medencei országban sem, noha azokban sokkal nagyobb számban élnek romák.

A névjegykártyák feliratainak nyelvválasztása kisebbségi létben szintén kifejezheti, hogy fontosnak tartja-e a közösség tagjaként valaki, hogy a kártyáján feltüntesse saját nyelvét vagy „rejtőzködik” (Spolsky – Cooper 1991). Ebből kiindulva a 2001-ben alapított alsóőri Magyar Média és Információs Központ vezetőjét kértem meg, hogy az elmúlt 16 évben az irodában összegyűlt névjegykártyákat vizsgáljuk meg kvantitatív módszert alkalmazva, ugyanakkor a szemiotikai jellemzők feltárásával. **A névjegykártyák a német nyelv dominanciáját mutatták.**

6. A kutatás hasznosíthatósága, további vizsgálati lehetőségek

A nyelvi tájképkutatás egy fiatal, dinamikus területe a szociolingvisztikának, vagy másképpen, az *alkalmazott szociolingvisztikának*. Módszertanánál és eszközhasználatánál fogva kifejezetten alkalmas arra, hogy akár a pozitív eredményeket, akár egy kisebbség esetében például a hiányokat a kisebbségi jogok érvényesülése területén úgy tárjuk a vizuális eszközök segítségével és interaktív szemlélettel a nagyközönség elé, hogy az mindenki számára látható és érthető legyen, hogy a kisebbség is szembesüljön azzal, hogy milyen eszköztára van. A kutatási eredmények ezért kreatívan hasznosíthatók.

A disszertációban felsorakoztatott képanyag többéves kutatómunka során gyűlt össze. Azonban nemcsak a nyelv, hanem a nyelvi tájképhasználat is napról-napra változik a körülöttünk lévő térben. A változásra pedig lehet hatást gyakorolni.

Reményeim szerint a disszertáció hozzájárult az őrvidéki magyarság – mint a Kárpát-medencei legkisebb magyar szórvány – nyelvi helyzetének mélyebb megismeréséhez, valamint a kisebbségi nyelvi tájképkutatásról szóló szakirodalom gazdagításához.

A tézisekhez felhasznált szakirodalom

- Assmann, Jan 1999. *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz Kiadó.
- Backhaus, Peter 2006. Multilingualism in Tokyo: A Look into the Linguistic Landscape. In: *International Journal of Multilingualism*. 1. (3). 52–66.
- Barni, Monica. 2006. From statistical to geolinguistic data: Mapping and measuring linguistic diversity. Fondazione Eni Enrico Mattei Working Papers.
- Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János (szerk.) 2011. *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Budapest: Tinta Könyvkiadó
- Bartha Csilla – Laihonen, Petteri – Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben. Egy új kutatási területről. In: *Pro Minoritate*, 13–29.
- Bartha Csilla 2002. Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcsere amerikai magyar közösségekben In: Kovács Nóra és Szarka László szerk., *Tér és terep: Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 111–136.
- Baumgartner, Gerhard 2003. Ausztria magyar nyelvű lakossága a 2001-es osztrák népszámlálás tükrében. In: Gyurgyík László – Sebők László (szerk.): *Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989–2002*, Teleki László Alapítvány, Budapest. 158–170.
- Ben-Rafael, Eliezer – Shohamy, Elana et al. 2006 Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: the case of Israel. *International Journal of Multilingualism*. Vol 3 (1) 7–30.
- Ben-Rafael, Eliezer – Shohamy, Elana – Amara, Muhammad Hasan – Trumper-Hecht, Nira 2004. *Linguistic Landscape and Multiculturalism: A Jewish-Arab Comparative Study*. Tami Steinmetz Center for Peace Research, Tel Aviv.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó – Papp Richard (szerk.): *Kárpátalja: Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász. 158–163.
- Blommaert, Jan – Maly, I. 2014. *Ethnographic linguistic landscape analysis and social change: A case study*. Tilburg Papers in Culture Studies, paper 100. [http://www.researchgate.net/publication/264992781 Ethnographic Linguistic Landscape Analysis and social change A case study](http://www.researchgate.net/publication/264992781_Ethnographic_Linguistic_Landscape_Analysis_and_social_change_A_case_study) (2016.4.11).

- Borbély Anna 2001. *Nyelvcseré*. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében. MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest.
- Cenoz, Jasone – Durk Gorter 2006. Linguistic landscape and minority languages. In: Durk Gorter (Ed.): *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*. Multilingual Matters, Clevedon. 67–80.
- Collins, James – Slembrouck, Stef 2004. Reading shop windows in globalized neighbourhoods: Multilingual literacy practices and indexicality. Working Papers on Language, Power and Identity 21. http://bank.ugent.be/lpi/working_papers.htm. (2013.01.30)
- Cummins, Jim 1979. Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. *Working Papers on Bilingualism* No. 19, 121–129.
- Csernicskó, István 2016. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. In: *Acta Humana*. 3 (3): 91–105.
- Csernicskó István 2015. Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa. In: *Alkalmazott nyelvtudomány*. XV (1–2): 75–84. <https://core.ac.uk/download/pdf/42941447.pdf> (2016.06.02)
- Csernicskó István 2012. Az (egykori) északkelet-magyarországi régió nyelvpolitikai fejlődése 1867–től máig. Előadás a 44. Kazinczy Napok programjában. Kassa.
- Dorostkar, Niku 2014. *(Mehr-)Sprachigkeit und Lingualismus*. Vienna University Press. Wien.
- Edelman, Loulou 2010. *Linguistic Landscapes in Netherlands*. Amsterdam Center for Language and Communication. Amsterdam.
- Eröss Ágnes – Tátrai Patrik – Kocsis Károly 2010. A nagyváradai köztérnevek, mint a geopolitikai változások tanúi. In: Lóki József (szerk.): *Interdiszciplinaritás a természet- és társadalomtudományokban*. DE Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék. Debrecen. 87–94.
- Gal, Susan 1979. *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. Academic Press, New York-San Francisco-London.
- Giles, Howard – Bourhis Richard Y. – Taylor Donald M. 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. In: Giles, Howard (ed.): *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press, London. 307–348.
- Grosjean, Francois 1982. *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Harvard University Press, Cambridge Mass.

- Haugen, Einar 1972. *The Ecology of Language*. Stanford University Press, Stanford.
- Hoffmann István 2014. Név és jelentés. In: *A nevek szemiotikája*. (szerk.): Bauko János – Benyovszky Krisztián. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara–Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 5–22.
- Huebner, Tom 2006. Bangkok's Linguistic Landscapes: Environmental Print, Codemixing and Language Change. *International Journal of Multilingualism*. 3 (1). 30–51.
- Ilyés Zoltán 2005. Identitás, kultúrtáj, örökségmenedzsment. Szempontok Gyimes kistérségi erőforrásainak értékeléséhez. In: Bakó Boglárka – Szoták Szilvia szerk. *Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*. Gondolat Kiadó–MTA ENKI, Budapest. 45–66.
- Jaworski, Adam – Crispin Thurlow 2010. *Introducing Semiotic Landscapes*. In: Jaworski, Adam & Crispin Thurlow: *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. London: Continuum, 1–40.
- Klopčič, Vera 1994. Pravice manjšin v evropskih dokumentih. In: Vencelj, Peter – Klemenčič, Vladimir – Novak Lukanovič, Sonja (uredili): *Manjšine v prostoru*. Alpe–Jadran. Ljubljana. 105–110.
- Kolláth Anna 2003. A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép Európában*. Akadémiai, Budapest. 190–203.
- Kontra Miklós 2004. Nyelvi emberi jogi polémiák. In: *Korunk*. III.(11): 103–114.
- Kornai János 2006. A társadalomtudományok elkülönüléséről és együttműködéséről. In: *Közgazdasági Szemle* 53: 949–960.
- Laihonen, Petteri 2015b. Linguistic landscapes of a minoritized regional majority: Language ideologies among Hungarians in South-West Slovakia. In: M. Laitinen – A. Zabrodszkaja (Ed.): *Dimensions of Sociolinguistic Landscapes in Europe Materials and Methodological Solutions*. Peter Lang, Frankfurt am Main–Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien. 171–198.
- Laihonen, Petteri 2013. Csíkszentdomonkosi nyelvi tájkép. In: *Székelyföld*, 2013/7, 157–177.
- Laihonen, Petteri 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3: 27–50.
- Landry, Rodrigue – Richard Bourhis 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. In: *Journal of Language and Social Psychology*. 1.(16): 23–49.

- Lulic Emil 2013. Újvidék sétálóutcájának nyelvi tájképe. In: Fedinec Csilla – Szoták Szilvia (szerk.). *Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében. Határhelyzetek VI.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest. 177–199.
- Nádor Orsolya 2014. Nyelvideológiák az egy-, két- és többnyelvűség háttérében. In: Gróf Annamária – N. Császi Ildikó – Szoták Szilvia (szerk.): *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére.* Tinta Könyvkiadó – UMIZ–Imre Samu Nyelvi Intézet, Budapest–Alsóőr. 260–265.
- Nora, Pierre 1997. *Zwischen Geschichte und Gedächtnis.* Wagenbach, Berlin.
- Pavlenko, Aneta 2012. Transgression as the norm: russian in Linguistic Landscape of Kyiv, Ukraine. In: Gorter, Durk et al. (eds.): *Minority Languages in the Linguistic Landscape.* Palgrave, Basingstoke. 36–56.
- Satinská, Lucia 2014. Jazyková krajina Bratislavy: Dunajská ulica = Linguistic Landscape of Bratislava: Dunajská street. In *Polarity, paralely a prieniky jazykovej komunikácie: zborník príspevkov z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie o komunikácii konanej 6. –7. 9. 2012 v Banskej Bystrici.* Ed. V. Patráš. Banská Bystrica Belianum. 157–167.
- Shohamy, Elana – Waksman, Shoshi. 2009. Linguistic landscape as an ecological arena: Modalities, meanings, negotiations, education. In: Elana Shohamy – Durk Gorter (eds.): *Linguistic landscape: Expanding the scenery.* Routledge. New York–London: 313–331.
- Skutnabb-Kangas, Tove–Jim Cummins 1988. Concluding remarks: Language for empowerment. In: Tove Skutnabb-Kangas – Jim Cummins (eds.): *Minority Education: From Shame to Struggle.* Multilingual Matters, Clevedon/Philadelphia. 390–394.
- Soukup, Barbara 2016. English in the linguistic landscape of Vienna, Austria (ELLViA): Outline, rationale, and methodology of a large-scale empirical project on language choice on public signs from the perspective of sign-readers. *Views* (25) 1–24.
http://anglistik.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/dep_anglist/Views_25_2016_Soukup_final_3.pdf
- Spolsky, Bernard 2004. *Language policy.* Cambridge, Cambridge University Press.
- Spolsky, Bernard – Cooper, Robert 1991. *The Languages of Jerusalem.* Clarendon Press, Oxford.

- Tódor Erika 2014. Hogyan hívogat az iskola? Vizuális nyelvhasználat az iskolában. In: *Magiszter* 40–51.
http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2014/tel/08todornyelvhasznalat40_51.pdf
(2016.01.20.)
- Tódor Erika Mária 2015. Kié az iskola? Nyelvi tájkép és nyelvhasználati szokások erdélyi magyar tannyelvű iskolákban. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.). *Többsnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. XXIV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai, MANYE vol. 11. Erdélyi Múzeum Egyesület, 256–266.
- Tulp, S. M. 1978. Reklame en tweetaligheid: Een onderzoek naar de geografische verspreiding van franstalige en nederlandstalige affiches in Brussel. *Taal en sociale integratie* No. 1. 261–288.
- Vratuša, Anton (1996): A nemzeti kisebbségek, mint a nemzetek közötti együttműködés tényezői. In: Vugrinec, Jože – Takács Miklós (szerk.): *Együttműködés a határ mentén – Sodelovanje ob meji*. Murska Sobota, Szombathely. 95–101.
- Vukov Raffai Éva 2013. A kódolt identitás mint a nyelvi tájkép alapeleme In: Berényi János (szerk.): *Tudományos diskurzusok*. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Újvidék. 178–184.
- Zelliger Erzsébet 2001. Nyelv és nyelvhasználati kérdések a felső-ausztriai magyar diaszpórában. In: *Magyar Nyelv*. 3: 171–183.

Az értekezés témájához kapcsolódó saját publikációk

- Szoták Szilvia 2016. Feliratok, táblák, nyelvi sokszínűség: nyelvi tájkép Burgenlandban. In: *Acta Humana* (IV.) 3. 107–131.
- Szoták Szilvia 2015a. Családnevek és kétnyelvűség az őrvidéki temetőkből In: Vörös Ferenc szerk. *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig*. VI. Határtalan névföldrajz. Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai V., Alsóőr.
- Szoták Szilvia 2015b. Nyelvi ideológiák és etnicitás az osztrák censusokban. In: *Regio* (23) 2015/3.) 1–20.
- Szoták Szilvia 2015c. Nyelvi tájképek Alsóőrben. In: Lehoczki-Samardic Anna – Szoták Szilvia (szerk.): *Nyelvek és nyelvi tájképek a magyar nyelvterület nyugati peremén*. Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai IV. Tinta Kiadó, Alsóőr–Budapest.

- Szoták Szilvia 2014. On the Work of Termini Researches in Austria. In: Bartha Csilla és Hattyár Helga szerk. *Multilingualism in Europe - prospects and practices in East-Central Europe*. MultlingVia 1. L'Harmattan, Budapest.
- Szoták Szilvia 2013a. Nyelvi tájképek az Órvidéken In: Fedinec Csilla – Ilyés Zoltán – Simon Attila – Vizi Balázs (szerk.) *A közép-európaiság dicsérete és kritikája*. Pozsony, Kalligram Kiadó. 515–538.
- Szoták Szilvia 2013b. „*Akkor az egész német szótárt beírhatja!*” Az órvidéki magyar nyelv a határtalanítás folyamatában. In: Szoták Szilvia – Vargha Fruzsina Sára szerk. *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti tanulmányai*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár
- Szoták Szilvia 2012a. Az osztrák nyelv-, és kisebbségpolitika legújabb diskurzusai. In: Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.): *Térvesztés és határtalanítás – A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Nemzetpolitikai Kutatóintézet – Lucidus Kiadó, Budapest. 122–144.
- Szoták Szilvia 2012b. A magyar nyelv szerepe a felsőoktatásban a Kárpát-medence nyugati peremén és azon is túl. In: *Társadalmi együttélés*. I (1): 1–15. (<http://www.tarsadalmiegyutteles.hu/id-18-tarsadalmi-egyutteles-2012-1-szam-szotak.html>)
- Szoták Szilvia 2012c. Egy nyelvvisszaszoruló helyzetben lévő magyar közösség nyelvi jogai. In: Hódi Éva (szerk.): *Nyelvhasználati jogok és lehetőségek*. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület, Ada. 72–95.
- Szoták Szilvia 2011a. Az osztrák oktatási rendszer és a kisebbségi magyar oktatás. Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Budapest: Tinta Könyvkiadó 317–353.
- Szoták Szilvia 2011b. Gondolatok egy magyar nyelvstratégia szempontrendszerének kidolgozásához. In: *Hungarológiai Évkönyv*. Dialóg Campus Kiadó, Pécs. XII (1): 251–259.
- Szoták Szilvia 2011c. Kapitel aus vergleichenden Untersuchungen des Sprachegebrauches von ungarischen Minderheiten. „Eine Sprache ohne Grenze”; burgenländische Wörter in Wörterbüchern in Ungarn In: Szoták Szilvia szerk. 2011. *Magyar nyelv és kultúra a Kárpát-medencében*. Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai II. Unterwart/Alsóőr: UMIZ – ISNYI. 42–55.
- Szoták Szilvia 2011d. Tájszavak és kontaktuselemek az órvidéki magyarság nyelvében. In: Kolláth Anna – Gróf Annamária szerk. „Szépbe szőtt hit..” Köszöntő könyv Varga

- József tiszteletére. Maribor–Lendva: Maribori Egyetem Magyar Nyelv és irodalom Tanszék–Magyar Nemzeti Művelődési Intézet 254–267.
- Szoták Szilvia (szerk.) 2009. Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak. Über Warter Ungarn für Warter Ungarn. Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai I. Városkapu Kiadó, Alsóőr–Kőszeg.
- Szoták Szilvia 2009a. Törvényes garanciák és gyakorlat a horvátországi, szlovéniai és ausztriai magyarság életében. In: *Magyar Tudomány*, 2009/11. 1321–1329.
- Szoták Szilvia 2009b. A magyar nyelv helyzete Ausztriában. *Korunk* III/XX/2. 21–27.
- Szoták Szilvia 2009c. Horvátország, Szlovéniai, Ausztria. Kisebbségi jogok: elmélet és gyakorlat. In: *Bécsi Napló*, 2009. november – december. 7p.
- Szoták Szilvia 2009d. Van jövőkép? Gondolatok az ausztriai magyarság kétnyelvű oktatásához. In: Kolláth Anna szerk. *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora: Maribor. 304–314.
- Szoták Szilvia 2009e. Az Imre Samu Nyelvi Intézet. In: Lanstyák István – Menyhárt József – Szabómihály Gizella szerk. *Tanulmányok a kétnyelvűségről V.*, Gramma: Dunaszerdahely. 199–204.
- Szilvia, Szoták 2009f. National groups, contact systems and linguistic scenes of a Western small Region. In: Bodo – Tonk eds. *Nations and national minorities in the European Union*. Scientia Publishing House: Cluj Napoca 207–217.
- Szoták Szilvia 2009g. A ht adatbázis őrvidéki elemei és gyakoriságuk. In: Borbély – Vančóné – Hattyár szerk. „*Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*” 15. Élőnyelvi Konferencia Párkány, 2008. szeptember 4–6. előadásai. 467 – 473.
- Szoták Szilvia 2008a. Kontaktusjelenségek az őrvidéki magyarság nyelvében. Egy terepmunka tanulságai. *Nyelvünk és kultúránk* 2008. 4. sz. 67–79.
- Szoták Szilvia 2008b. Megalakult az Imre Samu Nyelvi Intézet. In: *Nyelvünk és Kultúránk* 2008/2. 37–41.
- Szoták Szilvia 2008c. „Ha burgenlandi magyarral beszélek, úgy beszélek, ahogy Önök írták. Magyarországi magyarral úgy, ahogy én írtam.” Kontaktusjelenségek vizsgálata a burgenlandi magyarság nyelvében./ „Wenn ich mit burgenländische ungarisch rede, rede ich so wie sie es geschrieben haben. Mit einem aus Ungarn stammendem Ungarisch so, wie ich es geschrieben habe.” Untersuchung von Kontaktelementen in der Sprache

der burgenländischen Ungarn. In: Szoták Szilvia szerk. 2009. Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak./ Über warter Ungarn für warter Ungarn. Unterwart–Kőszeg: Városkapu Kiadó–Umiz–Isnyi. 84–98./237–252.

Szoták Szilvia 2007. A kisebbségi jogok és a kétnyelvű oktatás Ausztriában – az 1994-es burgenlandi iskolatörvényről. In: Bodó Barna szerk. Nyelvi jogok, nyelvpolitika. Szórvány Alapítvány. Temesvár. 82–98.

Szoták Szilvia 2005a. Az identitás „morzsái”. Őrvidéki civil szervezetek a magyar nyelv és kultúra fennmaradásáért. In: Szoták Szilvia – Bakó Boglárka szerk. *Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*. Gondolat Kiadó–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 209–225.

Szoták Szilvia 2005b. A magyar mint veszélyeztetett nyelv. In: Péntek János és Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai II., Kolozsvár.

Szoták Szilvia 2004a. A burgenlandi magyarság nyelvi jogai In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvvesztés, nyelvjárás, nyelvcseré*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 278–291.

Szoták Szilvia 2004b. Veszélyeztetett nyelvek. A magyar nyelv Burgenlandban. In: *Kisebbségkutatás*, XIII. (1): 37–51.

Szoták Szilvia 2004c. Interethnische Beziehungen im burgenländischen Oberpullendorf. In: Eperjessy Jenő - Grin Igor szerk. A VII. Békéscsabai Nemzetközi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Felelős kiadó: Kósa László, Békéscsaba.

Szoták Szilvia 2003a. Lokális identitásvizsgálat és interetnikus kapcsolatelemzés a burgenlandi Felsőpulyán (Oberpullendorf). In: Bakó Boglárka (szerk.), *Lokális világok*. Stratégiai Kutatások sorozat. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 259–283.